

УДК 811:[316.454.4:316.3]:355.01-025.26
DOI: 10.32626/2309-7086.2026-23.35-41

Світлана Каленюк

ORCID 0000-0002-6055-8351

*кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
kalenukso@gmail.com*

Ірина Деркунська

*здобувачка вищої освіти
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
derkunskaairina@gmail.com*

МОВА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО ЗГУРТУВАННЯ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

У статті проаналізовано роль української мови як ключового чинника соціального згуртування та національної стійкості в умовах гібридної війни. Зазначено, що ворожа агресія спрямована на підрив цілісності українського суспільства через лінгвокультурну дезінтеграцію. Визначено стратегічне значення мови як основи національної ідентичності та засобу протидії зовнішнім маніпуляціям. Доведено, що послідовна державна мовна політика є важливим інструментом консолідації громадян, формування єдиного комунікативного простору та зміцнення національної безпеки. Окреслено основні тенденції мовної самоідентифікації та її вплив на патріотичне виховання й інформаційну безпеку.

Ключові слова: українська мова, соціальне згуртування, гібридна війна, мовна політика, національна ідентичність, інформаційна безпека.

Постановка проблеми. У сучасних умовах збройної агресії російської федерації проти України питання мовної єдності набуває стратегічного та безпосередньо національно-політичного значення. Українська мова виступає не лише інструментом міжособистісної комунікації, а й ключовим чинником самоідентифікації громадян, носієм культурного коду, історичної пам'яті та ціннісних орієнтирів, що формують фундамент національної самосвідомості. В умовах гібридної війни, коли агресор системно застосовує інформаційно-психологічні операції, дезінформацію та маніпуляції лінгвістичними відмінностями для послаблення суспільної єдності, дослідження ролі української мови як інструменту консолідації та соціального згуртування набуває особливої актуальності. Послідовне утвердження державної мови в усіх сферах суспільного життя – освіти, культурі, медіа, публічному управлінні – сприяє формуванню єдиного комунікативного простору, зміцненню відчуття національної приналежності та колективної стійкості перед зовнішніми та внутрішніми викликами.

© Світлана Каленюк, Ірина Деркунська, 2026

Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ми. Крім того, українська мова, будучи символом національної ідентичності та психологічного опору, підвищує ефективність патріотичного виховання, сприяє відновленню історичної справедливості, зміцненню соціальної довіри і взаєморозуміння між регіонами та виступає критично важливим чинником інформаційної та національної безпеки. Отже, дослідження української мови як засобу консолідації суспільства та протидії гібридним загрозам є не лише науковою, а й практичною потребою сучасного етапу державотворення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Роль мови у сфері національної безпеки та суспільного розвитку є предметом активного наукового інтересу та постійного академічного обговорення. Л. Т. Масенко в своїх дослідженнях аналізує українську мову як критично важливий фактор національної безпеки [3], підкреслюючи не лише історичні причини мовних відмінностей між регіонами України, а й необхідність послідовної державної мовної політики, яка забезпечує уніфікацію комунікативного простору та зменшує ризик соціального розколу. Дослідники Н. Ю. Чупрінова, І. І. Севрук та Ю. В. Соколовська у своїх працях також акцентують увагу на тому, що мова виступає не лише засобом комунікації, а й чинником консолідації суспільства, здатним протидіяти історично сформованому колоніальному підпорядкуванню [5]. О. Коломієць приділяє увагу соціокультурному виміру гібридної війни [2], створюючи теоретичну базу для розуміння того, як суспільні, культурні та комунікативні елементи можуть ставати об'єктом агресивного впливу, маніпуляцій та дезінформації. Стаття О. Чаган детально розкриває роль мови у формуванні національної ідентичності саме в умовах збройного протистояння, підкреслюючи її значення як інструменту психологічної та культурної стійкості [4]. Водночас існує очевидна потреба в систематизації та узагальненні цих наукових напрацювань для формування цілісної концепції, яка б розглядала мову як стратегічний ресурс соціального згуртування, національної солідарності та ефективного протистояння гібридним загрозам. Таке узагальнення дозволяє більш чітко окреслити роль української мови в забезпеченні як інформаційної безпеки, так і формуванні культурної ідентичності, що, у свою чергу, сприяє зміцненню державності та підвищенню стійкості суспільства перед зовнішніми викликами.

Мета статті. Метою статті є аналіз та обґрунтування ключових механізмів, за допомогою яких українська мова виконує функцію соціального згуртування в умовах гібридної війни, а також визначення ролі мовної політики як стратегії національної стійкості.

Вклад основного матеріалу. Мова є первинним носієм культурних кодів, історичної пам'яті та ціннісних орієнтирів, що створює непорушну основу для національної ідентичності. Саме через неї з покоління в покоління передаються традиції, моральні норми, народна мудрість, фольклор, а також унікальний світогляд українського народу. Українська мова формує національний характер, віддзеркалює історичний досвід, переживання та прагнення суспільства, тому її збереження і розвиток є ключовими умовами для стійкості нації.

У ситуації гібридної війни, де мета ворога – розмити національну ідентичність та посягти внутрішній розбрат, утвердження української мови виступає не лише як засіб комунікації, а й як потужний акт ментального самозахисту та політичної самодетермінації. Ворог здійснює вплив не лише через фізичну агресію, а й через інформаційні, культурні та мовні маніпуляції, намагаю-

чись підмінити духовні орієнтири, спотворити історичну пам'ять та нав'язати чужі цінності. Свідомий вибір громадян використовувати українську мову у публічних та приватних сферах перетворюється на форму опору, на конкретний спосіб збереження національної цілісності та культурної самобутності. Крім того, активне поширення української мови у медіа, освіті, державних установах і соціальних мережах формує єдиний інформаційний простір, який мінімізує можливості пропаганди та штучного розділення суспільства. Як зазначає О. Чаган, саме мова кристалізує національну ідентичність у складних умовах військового протистояння, перетворюючи індивідуальні мовні вибори на публічну демонстрацію лояльності до держави та на символ солідарності з українською спільнотою [4, с. 150]. У такий спосіб українська мова стає ключовим чинником консолідації суспільства, зміцнення національної свідомості та формування психологічного опору зовнішній агресії.

Масовий перехід громадян на українську мову у публічних та приватних сферах, що спостерігається після 2022 року, є прямим проявом свідомого соціального згуртування навколо національного символу, який чітко відмежовує український простір від ворожого. Це явище відображає глибоку внутрішню трансформацію суспільства, що дедалі більше усвідомлює: мова – це не лише засіб комунікації, а й потужний інструмент захисту національної самобутності та зброя у боротьбі за незалежність і майбутнє країни. В умовах гібридної війни, коли зовнішній ворог намагається маніпулювати свідомістю громадян, підмінити історичні наративи та послаблювати соціальну згуртованість, вибір на користь української мови набуває особливого символічного значення.

Прийняття Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у 2019 році стало ключовим стратегічним кроком у протидії гібридним загрозам [1]. Цей Закон не лише закріпив правовий статус української мови, а й формалізував її роль як державного інтегратора на всій території країни, створюючи єдине правове та комунікативне поле для всіх громадян. У сучасних умовах, коли національна ідентичність піддається систематичному тиску, а інформаційні, культурні та мовні атаки агресора мають на меті посіяти розбрат і розкол, закон став важливим інструментом консолідації громадян навколо спільних цінностей. Його імплементація сприяє уніфікації публічних сфер, забезпечує рівність мовних прав, зміцнює суспільну довіру та створює підґрунтя для відновлення історичної справедливості, що є невід'ємною складовою соціальної стабільності та національної безпеки.

Із погляду соціального згуртування, законодавче закріплення статусу української мови сприяє уніфікації публічних сфер і створює єдине комунікативне середовище у ключових сферах життя суспільства: освіті, науці, медицині, сфері обслуговування, засобах масової інформації та публічному управлінні. Завдяки цьому забезпечується рівність прав громадян, зменшується ризик мовного розколу та створюється ефективна основа для взаєморозуміння між різними регіонами країни, незалежно від історичних, культурних чи регіональних відмінностей. Закон сприяє формуванню спільного інформаційного та ціннісного простору, який об'єднує громадян навколо національної ідентичності та надає кожному відчуття приналежності до єдиної державної спільноти.

Крім того, закон усуває правову невизначеність, яка раніше використовувалася агресором для штучного створення «мовного питання» як приводу для втручання. Чітке регулювання мовної політики підвищує довіру до державних

інституцій, зміцнює відчуття справедливості серед населення та забезпечує стабільність соціальних відносин. Символічна реінтеграція, що відбувається на звільнених територіях, проявляється через відновлення функціонування української мови у публічному просторі, що стає видимим знаком повернення державного суверенітету та сприяє швидкій соціальній, культурній і психологічній адаптації людей після окупації.

Отже, закон виконує комплексну роль: він не лише закріплює статус мови як державного інструменту, а й формує психологічну, правову та культурну основу для зміцнення національної єдності в умовах гібридної війни. Закон створює умови для консолідації громадян навколо спільних цінностей, підвищує стійкість українського суспільства перед зовнішнім тиском та внутрішньою дестабілізацією, а також слугує довгостроковим механізмом соціальної, культурної та державної безпеки.

Соціальне згуртування неможливе без подолання історичних наслідків колоніальної мовної політики, зокрема русифікації, яка протягом десятиліть нав'язувала домінування чужої культури, обмежувала розвиток української мови та перешкождала формуванню національної самосвідомості. Л. Т. Масенко підкреслює, що синхронізований мовний статус східних і західних регіонів України є життєво необхідним для збереження територіальної цілісності держави, особливо в умовах, коли росія реалізує свої імперські амбіції через анексію частини територій та активну воєнну агресію [3, с. 10]. Відновлення мовної рівності та усунення наслідків колоніальної політики дозволяє суспільству подолати внутрішні розбіжності, створюючи спільний культурний і комунікаційний простір, який об'єднує громадян незалежно від регіону проживання.

Такий підхід забезпечує не лише правове та адміністративне вирівнювання мовного статусу, а й формування єдиного нарративу національної ідентичності, що критично важливо в умовах гібридної війни. Ліквідація мовно-культурного підґрунтя для поширення чужих імперських нарративів дозволяє суспільству ефективніше протидіяти зовнішнім маніпуляціям, підвищує соціальну солідарність і створює основу для колективного опору. Водночас відновлення історичної справедливості через дерусифікацію сприяє посиленню національної самосвідомості, формує відчуття культурної повноцінності та зміцнює довіру до державних інституцій. Мовна політика стає не лише культурним, а й безпековим інструментом, що забезпечує стабільність і консолідацію українського суспільства.

Дерусифікація суспільного простору є не лише культурним завданням, а й безпосереднім чинником національної безпеки. Вона передбачає усунення мовно-культурного підґрунтя, яке раніше слугувало інструментом поширення російських імперських нарративів, маніпуляцій та розділення населення. Усунення цього впливу дозволяє мінімізувати ризики культурної ідентичності та запобігати спробам зовнішнього втручання через дезінформаційні та пропагандистські механізми. Одночасно процес дерусифікації сприяє відновленню історичної справедливості, зміцненню національної пам'яті та формуванню єдиного ціннісного простору, що об'єднує громадян навколо спільних історичних, культурних та державницьких орієнтирів.

Відчуття культурної самодостатності та власної ідентичності, яке виникає внаслідок дерусифікації, не лише підвищує національну самосвідомість, а й зменшує психологічну вразливість суспільства перед зовнішнім тиском. Воно створює міцну основу для стійкості держави у війні, яка ведеться не лише на фронті, а й у

культурно-інформаційному просторі, де мова та символи відіграють роль стратегічних ресурсів. Послідовна дерусифікація публічного простору, освіти, медіа та інших сфер життя дозволяє формувати громадянське середовище, стійке до пропагандистських впливів, сприяє соціальному згуртуванню та консолідації суспільства навколо спільних цінностей і державних інтересів [5, с. 151].

Гібридна війна сьогодні значною мірою ведеться у сфері інформації, де мова виконує роль ментального щита та ключового інструменту психологічного протистояння. В умовах постійного інформаційного тиску, коли противник прагне дестабілізувати суспільство через маніпуляції, дезінформацію та пропаганду, україномовний простір виступає ефективним механізмом захисту національної ідентичності та культурної самобутності. Мова стає не лише каналом комунікації, а й маркером довіри, який забезпечує спільну платформу для обміну інформацією та взаєморозуміння серед громадян.

О. Коломієць підкреслює, що гібридні загрози формують підвищений рівень недовіри всередині суспільства, що ускладнює координацію спільних дій, знижує ефективність колективного реагування на зовнішні виклики та послаблює соціальну єдність [2, с. 65]. У цьому контексті використання української мови у повсякденній комунікації, освіті, медіа та публічній сфері виступає своєрідним «імунітетом» проти пропагандистських впливів, формуючи психологічну стійкість нації. Крім того, спільний мовний простір сприяє консолідації громадян, підсилює патріотичну ідентичність та створює основу для колективного опору, перетворюючи мовні вибори окремих громадян на публічний прояв лояльності та солідарності з державою.

У цьому контексті українська мова виконує кілька надзвичайно важливих функцій, які виходять далеко за межі повсякденного спілкування. По-перше, вона виступає фільтром інформації: зміцнення україномовного інформаційного простору в ЗМІ, освіті, культурі та Інтернеті суттєво знижує ефективність російськомовних пропагандистських наративів, що історично створювалися та поширювалися мовою агресора, а отже, зменшує ризики культурної та психологічної дезінтеграції суспільства.

По-друге, мова функціонує як маркер довіри та соціальної спільності: наявність єдиного мовного середовища полегшує комунікацію, сприяє формуванню суспільної злагоди та відновленню міжособистісної довіри, що є критично важливим для протидії штучно створеним внутрішнім розколам і підливним інформаційним впливам.

По-третє, українська мова стає основою колективного спротиву: усвідомлене використання державної мови перетворюється на символ національної єдності, мобілізації та спільної мети, формує відчуття причетності до національної спільноти, об'єднані спільними цінностями та прагненням захистити державу. Вона функціонує як стратегічний ресурс, що дозволяє українському суспільству зберігати психологічну стійкість, протистояти зовнішньому тиску та ефективно консолідуватися навколо державних і культурних пріоритетів. Отже, мова виступає не лише засобом комунікації, а й важливим елементом національної безпеки, який окреслює цивілізаційний «кордон» стійкості українського суспільства [4, с. 149].

Висновки. Українська мова є не лише засобом спілкування, а й стратегічним ресурсом соціального згуртування, національної ідентичності та безпеки в умовах гібридної війни. Її послідовне утвердження й активне використання

в усіх сферах життя є необхідною умовою протидії зовнішній агресії та внутрішньої консолідації суспільства. Мова виступає захисним механізмом, формуючи єдиний комунікативний простір і запобігаючи соціально-культурним розколам. Ефективна мовна політика, закріплена законодавчо, сприяє уніфікації публічних сфер, розвитку освіти, науки, медіа та зміцненню інформаційної безпеки. Важливим складником цього процесу є дерусифікація, що усуває підґрунтя для ворожого пропаганди, відновлює історичну справедливість і підсилює соціальну інтеграцію. Використання української мови в освіті, культурі та щоденному спілкуванні формує колективну стійкість, солідарність і відчуття належності до національної спільноти. Отже, українська мова є ключовим чинником державної стабільності та символом єдності, що забезпечує здатність суспільства протистояти сучасним викликам і загрозам.

Список використаних джерел і літератури:

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 21. Ст. 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.
2. Коломієць О. Соціокультурний вимір проблеми гібридної війни. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2023. Вип. 49. С. 62–69. DOI: 10.30970/PPS.2023.49.7.
3. Масенко Л. Т. Українська мова як фактор національної безпеки. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки*. 2016. № 10 (335). С. 13–18.
4. Чаган О. Мова як чинник формування національної ідентичності в умовах російсько-української війни. *Мова – кордон національної безпеки: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Львів, 21 лютого 2025 року. Львів: ЛДУ БЖД, 2025. С. 149–154.
5. Чупрінова Н. Ю., Севрук І. І., Соколовська Ю. В. Українська мова як чинник національної безпеки. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 147–154. DOI: 10.32782/2663-5984/2023/1.21.

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi» [Law of Ukraine «On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language»]. (2019, April 25). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 21, Article 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>. (in Ukr.).
2. Kolomiiets, O. (2023). Sotsiokulturnyi vymir problemy hibrydnoi viiny [Sociocultural dimension of the hybrid war problem]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filozofsko-politohichni studii*. Vyp. 49. P. 62–69. DOI: 10.30970/PPS.2023.49.7. (in Ukr.).
3. Masenko, L. T. (2016). Ukrainska mova yak faktor natsionalnoi bezpeky [Ukrainian language as a factor of national security]. *Naukovyi visnyk Shkhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriya: Filolohichni nauky*. Vyp. 10 (335). P. 13–18. (in Ukr.).
4. Chahan, O. (2025). Mova yak chynnyk formuvannia natsionalnoi identychnosti v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Language as a factor in forming national identity in the context of the Russian–Ukrainian war]. *Mova – kordon natsionalnoi bezpeky: zbirnyk tez dopovidei III vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii*. Lviv: LDU BZHD. P. 149–154. (in Ukr.).
5. Chuprinova, N. Yu., Sevruk, I. I., Sokolovska, Yu. V. (2023). Ukrainska mova yak chynnyk natsionalnoi bezpeky [Ukrainian language as a factor of national security].

Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Istorychni nauky. Vyp. 34 (73). P. 147–154. DOI: 10.32782/2663-5984/2023/1.21. (in Ukr.).

Svitlana Kaleniuk, Iryna Derkunska

THE LANGUAGE AS A FACTOR OF SOCIAL COHESION UNDER THE CONDITIONS OF HYBRID WARFARE

The article examines the role of the Ukrainian language as a fundamental factor in promoting social cohesion, national resilience, and collective identity in the context of the ongoing hybrid war. It emphasizes that the aggressor's strategy extends far beyond military confrontation, targeting the disintegration of Ukrainian society through linguocultural manipulation, information warfare, and the distortion of historical narratives. Such multidimensional aggression seeks to undermine national unity, erode shared values, and weaken the cultural foundations of the Ukrainian state.

The study analyzes the strategic importance of the Ukrainian language as both the foundation of national identity and a critical instrument for countering external manipulations, disinformation, and cultural influence. It is argued that language serves as a powerful tool of psychological defense and symbolic affirmation of independence, reinforcing a sense of belonging and solidarity among citizens. A consistent and comprehensive state language policy – particularly through the implementation of the Law of Ukraine «On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language» – is presented as a vital mechanism for consolidating the population, establishing a unified communicative and cultural space, and strengthening the nation's security and sovereignty.

Furthermore, the article explores how the widespread promotion and normalization of Ukrainian language use in public administration, education, media, and everyday communication contribute to rebuilding trust in state institutions, ensuring social integration, and fostering civic responsibility. The growing linguistic self-identification of citizens reflects a deeper societal transformation, where language becomes an instrument of national self-defense, cultural revival, and moral unity. The study identifies key trends in the evolution of linguistic behavior and examines their impact on civic consciousness, patriotic education, and information security in modern Ukraine. Ultimately, the research underscores that the Ukrainian language functions not only as a means of communication but also as a strategic resource that ensures the preservation of national sovereignty, strengthens collective resilience, and maintains cultural continuity under conditions of ongoing hybrid warfare. The article concludes that the protection and active use of the Ukrainian language are essential prerequisites for sustainable nation-building and the long-term stability of Ukrainian society.

Key words: Ukrainian language, social cohesion, hybrid war, language policy, national identity, information security.

Отримано: 13.01.2026 р.

Прийнято до друку після рецензування: 04.03.2026 р.

Опубліковано: 25.05.2026 р.